

KRONIKA

LIKOVNA UMETNOST

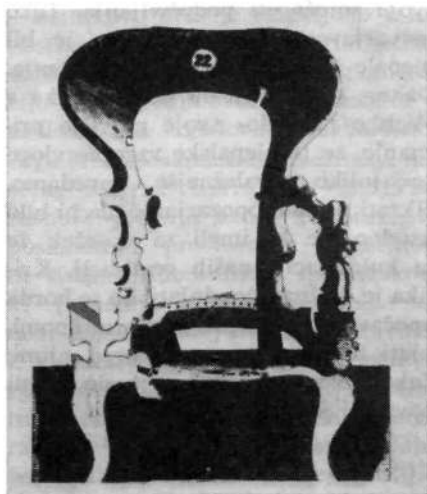
8. MEDNARODNA GRAFIČNA RAZSTAVA V LJUBLJANI

Stalni obiskovavci reprezentativnih likovnih manifestacij mi ne bodo zamerili, če pri tako obsežni panorami svetovne grafike, kot je pričujoči ljubljanski bienale, ne poskušam ocenjevati posameznih držav ali avtorjev; če ne bom koval lestvic večjih ali manjših kvalitete; pa če se ne bom mudil s sprehodom skozi razstavne dvorane. Vse to bi bilo namreč sila dvomljive vrednosti, največkrat preveč odvisno od čisto osebne sodbe, pri toliko eksponatih od muhavega razpoloženja — vsaj v primeru, če se ne bi spuščal v daljše, temeljitejše primerjave in analize. Prav to odgovorno delo je morala opraviti žirija, ki je podelila nagrade. Dosti potrebnejše se mi zdi ob izredni priložnosti, ki nam jo nudi ljubljanski bienale, pregledati predvsem celovito situacijo svetovne grafične dejavnosti pa hkrati mesto naše grafike v njej. In povrh opozoriti na nekaj navidez čisto »tehničnih« značilnosti in novosti, ki pa razkrivajo notranje vrenje in prevrednotenje nekdanjih umetniških ciljev, za katere se »v tem trenutku« peha umetniška grafika.

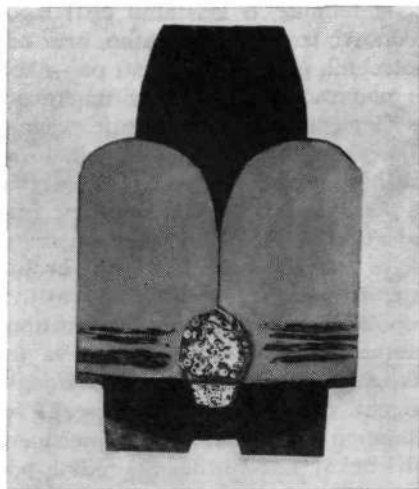
Letošnji bienale ponovno potrjuje dve dejstvi, ki smo ju mogli zapisati že štiri leta nazaj. Predvsem so tehnične zmogljivosti grafike tolikšne, da ga ni več »slikarskega mika«, ki bi ga ne mogla doseči; pa tudi to, da se je po nekajletnem upijanjanju s tehničnimi mikavnostmi, z nesluutenimi strukturami in z reliefnimi dražmi vnovič jela vračati v meje strogih

grafičnih imperativov, se pravi, začela je dobivati čedalje bolj grafično rigorozen, precizen izvedbeni videz, ta se vedno manj zanaša na naključnosti, skrite v materialu in njegovi obdelavi. Vedno več visi po stenah listov, ki znajo z oblikovnimi novostmi pritegniti gledavčev zanimanje in pri tem ostajajo »čisti« v pogledu grafične tehnike. Lesorez in litografija doživljata danes renesanso. Nova tehnika, sitotisk (serigrafija), je dokazal v polni meri, da je dozorela, odrasla svojemu otroštvu; da je zmožna izražati najzahtevnejše izpovedovanje umetnika v minucioznem črtovju, v kresovih barv ali v komaj opaznem tonskem stopnjevanju, o kakršnem se nam pred kratkim še sanjalo ni. Japonci v lesu, Angleži in Italijani v serigrafiji, Američani v litografiji so nakazali nove možnosti teh tehnik. Zanimivo je, da Francozi — pravzaprav sloveča internacionalna École de Paris — pa tudi mi, Jugoslovani, po večini vztrajamo pri globinskih tiskih, zlasti pri barvni jedkanici in akvatinti. Ti zagotavljata največjo reliefno sončnost in zato ne postavljata v prvi plan ploskovite oblikovnosti kompozicije. Le mlajši avtorji opartistične smeri, ki bi jih lahko označili za najbolj »likovno razumske«, se oprijemljejo sitotiska in njegovih izrednih lastnosti. Danes je nedvomno, da se je s koncem obdobja strukturizma, se pravi posnemanja in domišljanja različnih rastrov, rastlinskih, anorganskih spleto in razžrtij tudi sama tehnika globinskega tiska začela vračati k svojim osnovnim izraznim možnostim: k črti in k ploskovnemu ton-

skemu ali barvnemu definiranju površine. Avtorji, ki so še pred nekaj leti navduševali zgolj z reliefnostjo svojih grafičnih listov, izzvenijo danes ko nepotrebno klepetavi, pleonastični. Nekdanje izživljanje v materialnih strukturah je nadomestilo iskanje oblikovnih struktur. Po ovinku smo prišli prek strukturizma in informela do novega kristaliziranja oblikovnosti, pa naj so to geometrizem oparta, naturalistična sestavljenka poparta, secesija nove figuralike ali predrugačena pomenskost vizualnih komunikacij. Poiskati novo obliko, tako, ki ne bo dolgočasila našega razvajenega očesa, je imperativ novih iskanj. Zavoljo relativnosti in medsebojne odvisnosti vseh vizualnih tvornih elementov poskušajo doseči avtorji ta cilj največkrat s cepljenjem starih že znanih oblik, denimo s figuralnimi fragmenti, postavljenimi v nenavadno kompozicijo; ali s kadrsko filmskimi frizi; ali s sestavljanjem fotošahovnic; ali z ritmom geometrijskih likov, ki kdaj z večanjem, kdaj z manjšanjem čarajo vtis tretje dimenzije (in še več: premikanja, migotanja; kovinskega bliska-

Janez Bernik: Velika nagrada

Hozo Dževad, tudi nagrajenec

nja in temnitve pred očmi). V vsakem primeru izrabljajo nove možnosti likovnega izražanja, da bi čim bolj močno in sveže učinkovali na gledalčovo podoživljanje.

Ko na prvi pogled ugotavljamo, da je jugoslovanski del bienala čvrsta, kompaktna celota, ki priča o doslednem spešenju naših ustvarjalcev proti postavljenim ciljem, pa moramo opozoriti, da prav glede zgoraj omenjenega iskanja novih poti ne moremo biti presamozavestni in prezdovoljni. Razvoj naše grafike gre — vsaj v celoti vzeto — bolj v čiščenje doseženega, v perfekcioniranje že znanih načinov; kristaliziranje vsega premalo dorečenega — ne odpira pa vrat v neznane temine, ne odkriva novih izraznih možnosti. Če torej učinkuje jugoslovanska soba kot dragocenost mojstrske izrazno izčiščene izpovedi, pa ji manjka ravno ta iskateljski nemir in riziko, ki res mnogokrat zastavljata vprašanje o dorečenosti kakega dela, izpričujeta pa živo angažiranost, stvariteljsko napetost, tudi na račun tveganja. Naša grafika priča o najvišjem nivoju gra-

fične tehnike, o kristalno čisti izpovednosti, izraženi adekvatno, brez nepotrebnih pridevkov, hkrati pa — kot je ponavadi vsak višek v umetnosti že slepa ulica — napoveduje stagnacijo, posedanje na pridobljenih lovorikah v strahu, da ne bi bilo treba za aktiviranje ali preusmeritev razvoja uporabiti nasilne, tvegane revolucije namesto bolj varne evolucije. In vnovič si ob tej negrešljivi popolnosti likovne izpovedi ter uporabljenega mojstrskega likovnega jezika zaželimo svežih tokov, ki bi zmogli pognati naše stvariteljske dosežke še za stopnjo više; še za tisti neizmerljivi nekaj, kar čutimo pri redkih posameznikih tudi v svetovnem merilu: za tisti neumljivi in spodbujajoči duh novo odkritega, za vse prave iskavce zanimivega in hkrati njihovo pot začrtujočega — skratka za tisti element novega sloga ali izma, ki ne bo zgolj osebna nota ali osebna aplikacija že znanega, marveč odprtje širše trase za skupno pot. Vse kaže, da bo ta naloga prihranjena novi, sveži generaciji. Starejšim nimamo kaj očitati, saj so dvignili našo grafiko iz zelo povprečnega provincializma prav v vrh modernih dosežkov. Poleg tega se bodo imeli novo nastopajoči prav njim zahvaliti za razveljavitev našega prirojenega kompleksa umetniške manjvrednosti, saj pomeni danes jugoslovanska grafika kvaliteto, posebnost ter tehnično in izrazno dovršenost. Na taki podlagi bo poslej lažje graditi še tistih nekaj stopnic, ki nam manjkajo, da bi postali pomembni tudi v nakazovanju smeri in temperiranju klime v umetniških arenah — kajpa vsaj v okvirih, ki nam jih dovoljujejo naše duhovne in materialne možnosti.

Ljubljanski mednarodni grafični bienale dobi, če ga gledamo skozi

prizmo rasti naše grafike in — ne pozabimo — celotne likovne umetnosti, zakaj prav bienale je postal ventil, ki si je drznil sproščati nabrane likovne napetosti — čisto drugačne razsežnosti. Ali ni vsaka repriza pomenila tudi etape v razvoju našega likovnega osvobajanja od norm in predsodkov, ki so nam bile nekdanj vsiljene? Že bežen pogled na podeljene nagrade v šestnajstih letih nam pokaže, kako se je pretanjalo ne le gledanje žirij, ampak tudi grafikov in občinstva. Če smo ob prvem še cenili imitativnost za višjo kvaliteto kot imaginativnost, je že ob drugem prišlo do bistvenega preokreta. Čedalje bolj je odločal kriterij izvornosti in samobitnosti likovne kreacije, njene odmevnosti v svetu, njene sposobnosti, da postane spodbuda in pot trumi naslednikov — pa naj je bil to popart ali opart, Hartungova likovno ritmična muzika ali Tapiasova sugestivna primarnost snovi, struktur in rokopa. Hkrati z bienali smo se znebljali prirojenih mren, ki so nam meglile pogled na zares »čisto« likovno umetnost. Odmetavali smo balast, ki ni bistven za specifično likovno izražanje ter si pri tem ostrili svoje zmožnosti podoživljanja. Tako ustvarjavecem kot gledavcem je bil bienale šola gledanja in vrednotenja. Danes, ko je dosegla naša grafika z »Veliko nagrado« svoje najvišje priznanje, se te bienalske vzgojne vloge še toliko hvaležnejše zavedamo. Hkrati pa tudi opozarjamo, da bi bilo usodno, če bi imeli ta dosežek že za kulminacijo naših realizacij. Kritika je dolžna opominjati, ko se horda opočasni; ustvarjavec mora spominjati na cilje, ki so še pred njimi. Zakaj le vanje zazrti se bodo mogli povzpeti še više.

Marian Tršar